

Motion till Sveriges arkitekters årsstämma från Sveriges arkitekters företagarråd Arkitektupphandling - en ny tjänst i Sveriges arkitekters regi

Sammanfattning:

Motionen föreslår att Sveriges arkitekter skall starta en ny tjänst för upphandling enligt lagen om offentlig upphandling. (LOU) Tjänsten vänder sig till alla offentliga beställare med avsikt att erbjuda både en upphandlingsmodell och det faktiska genomförandet av arkitektupphandlingar.

Bakgrund

Hälften av arkitektbranschens totala årsomsättning ligger under offentliga beställare och handlas upp enligt LOU. Upphandlingarna betraktas av många arkitekter som ett problem. Dels för att det ofta ställs orimliga formella krav på konsulten, krav som p.g.a. alltför snäva ramar utestänger många av kårens mest kompetenta arkitekter. Dels för att priset ofta får oproportionerligt stor betydelse. Arkitekternas arvoden dumpas. Dessutom är upphandlingsföreskrifterna ofta så snårigt formulerade att många kompetenta arkitektkontor diskvalificeras enbart p.g.a. felaktigt ifyllda ansökningshandlingar.

Sveriges arkitekters jurister granskar löpande offentliga upphandlingar och möter många olika problem, alltifrån juridiska fel till usla villkor för arkitekterna. Det finns förstås goda exempel men de är alltför få. Granskningen har sedan LOU:s införande varit ett viktigt arbete som inte sällan lett till att Sveriges arkitekter uppmanat beställare till justeringar i upphandlingar och i vissa fall att hela upphandlingar görs om från början. Men granskningen hinner inte ifatt problemen. Brister i upphandlingar upprepas och det märks ingen tydlig förbättring generellt sett. De offentliga beställarna är ofta oroliga för att göra fel enligt gällande regelverk och upplever upphandlingsförfarandet som tungrott och byråkratiskt. Det är därför vanligt att man anlitar externa konsulter för upphandlingsprocessen. Inte sällan brister dessa konsulter i kunskap om arkitektens kompetensområde. De tenderar att kvantifiera upphandlingskriterierna i mätbara enheter som pris och storlek för att underlätta värderingen. Kvantitet kommer före kvalitet vilket varken gynnar beställare eller arkitekt. Här kan Sveriges arkitekter göra skillnad genom att erbjuda en tjänst för offentlig upphandling som är auktoriserad av Sveriges arkitektkår och våra jurister.

Kvalitet

De tjänstemän som sköter upphandlingar enligt LOU hos de offentliga beställarna har ofta mycket lite kontakt med organisationernas projektledare. De som ska samarbeta med arkitekterna i projekten deltar sällan i processen vilket leder till upphandlingar på otillräckliga grunder. Upphandling av konsulter för enskilda projekt eller för ramavtal kan jämföras med en tidsbegränsad anställning. För en privat arbetsgivare är individuella kvaliteter viktigare än formella meriter eller löneanspråk. Detsamma gäller offentlig upphandling av arkitekt. Men offentliga upphandlingar tenderar att istället avgöras av kvantitativa meriter och timpris. Om de offentliga beställarna skall kunna föregå med gott exempel och höja kvaliteten på byggandet i Sverige – vilket är en uttalad målsättning – så krävs kvalificerat arkitektarbete. Det kan en upphandlingsmodell som är inriktad på kvalitet bidra med.

Lönsamhet

Arkitektbranschens totala årsomsättning var 2015 ca 8,1 miljarder. Hälften ligger under offentliga beställare och handlas upp enligt LOU. Det finns ingen exakt statistik men det genomsnittliga arvodet från offentliga beställare ligger uppskattningsvis 10-20% lägre än det från beställare som inte omfattas av LOU. Det är det huvudsakliga skälet till arkitektbranschens relativt låga vinstmarginal trots rådande högkonjunktur. Prisbilden under offentliga beställare riskerar också

att påverka arvoden på den privata marknaden. I lågkonjunktur kan det bli mer kännbart än idag. Varför betala ett högre timpris än vad arkitekten håller mot offentliga beställare? En modell för upphandling av arkitekter med fokus på kvalitet kan motverka prisdumpningen. Det finns inga tvingande bestämmelser i LOU som säger att lägsta pris skall ha avgörande betydelse. Det är upp till beställaren att formulera kriterierna för en rimlig avvägning mellan kvalitet och pris.

Högre arkitektarvoden behöver inte stå i motsättning till beställarens intressen.

Projekt i offentlig regi har ofta mycket stor volym. Där är arkitektarvoden en obetydlig del av projektets totala ekonomi. De avgörande besparingarna ligger därför inte i låga timarvoden för arkitekter. Ett kvalificerat arkitektarbete kan ge marginellt högre kostnad i projekteringen, men med rätt prioriteringar för hela byggprojekt i framförallt projektens tidiga skeden kan stora ekonomiska värden skapas eller sparas, vilket ger bättre total ekonomi för beställaren i slutändan. De ekonomiska förutsättningarna för kvalificerat arkitektarbete bör tydliggöras med en modell för upphandling som förklarar samband och fokuserar på kvalitet.

Mångfald

Sedan LOU infördes har arkitektupphandlingar tenderat att gynna stora konsultföretag. Det ställs ofta krav på att konsulten skall ha utfört en stor mängd projekt av liknande typ inom en kort period. Det innebär i praktiken att endast stora företag med många parallellt pågående uppdrag kommer i fråga eftersom endast större företag kan ha en uppdragsansvarig för en mängd olika pågående projekt. I praktiken kan dock den uppdragsansvarige ha mycket lite med projektens genomförande att göra. För både arkitekter och beställare är det en fördel om upphandlingen istället inriktas på den enskilde arkitektens kompetens och förmåga. En upphandlingsmodell med sådant fokus ger mer jämlika förutsättningar mellan stora och små konsultföretag.

Beställarperspektivet

Offentliga beställare har bekymmer med upphandling av konsulter och skulle troligen se positivt på en tjänst som är auktoriserad av Sveriges arkitekter. Vår organisation har gott rykte och erbjuder genom tävlingsverksamheten redan en motsvarande tjänst som kan fungera som referens. Tjänstemännen hos de offentliga beställarna vittnar återkommande om bekymmer med upphandlingarnas konsekvenser. Man riskerar att få överklaganden p.g.a. hur upphandlingskriterierna är formulerade, både under upphandlingsfasen och under avtalsperioderna. Det leder inte sällan till att de strikt formella kraven i upphandlingarna får större betydelse än arkitekternas faktiska kompetens. Sveriges arkitekter kan formulera kompetenskraven bättre så att samarbetet mellan beställare och konsult underlättas.

Sveriges arkitekters förutsättningar

Vår organisation har den bästa kompetens som finns att tillgå på området. Våra jurister som löpande granskar upphandlingar för medlemmarnas räkning har en mycket omfattande erfarenhet av offentlig upphandling – både av avarterna och de goda exemplen. Juristerna kan tillsammans med några erfarna arkitekter formulera de kriterier som bör gälla för offentlig upphandling. Det kan behövas flera olika modeller beroende av upphandlingsform.

De tjänster som "Arkitektupphandling" erbjuder kan utföras av fristående konsulter utan bindning till enskilda arkitekter eller företag. Sveriges arkitekters anställda hamnar därför inte i en jävsituation. Man formulerar modellen för utvärdering men överlåter genomförandet åt fristående part. De konsulter Sveriges arkitekter anlitar kan förslagsvis upphandlas enligt den modell vi själva förespråkar. Efterfrågan på "Arkitektupphandling" kan bli stor. Det bör inte uppfattas som ett problem för organisationen. Arbetsvolymen kan till största del utföras av anlitate konsulter. Det krävs därför troligen bara några få tjänster på Sveriges arkitekters kansli för att hålla verksamheten igång. När upphandlingstjänsten funnit sin form har den alla förutsättningar att vara självförsörjande. Mål och medel för den nya verksamheten får utredarna till uppgift att föreslå. Fördelarna med en tjänst av det slag som här skisserats är bl.a.

- Offentliga beställare får bättre hjälp att handla upp rätt kompetens.
- Bättre ekonomiska villkor för kvalificerat arkitektarbete. Dumpning av arvoden kan undvikas med bättre kvalitet på offentlig upphandling.
- Möjlighet till större mångfald. Stora och små arkitektkontor kan ges mer lika villkor att konkurrera. Kvalitet kan premieras före kvantitet.

Förslag

Stämman ger Sveriges arkitekters styrelse i uppdrag att tillsätta en arbetsgrupp bestående av jurister, arkitekter och representanter från beställarsidan. Gruppen får i uppdrag att utreda förutsättningarna och om det är möjligt föreslå en modell för en upphandlingstjänst åt offentliga beställare.

Sveriges arkitekters företagarråd

genom Jens Deurell

Företagarrådets medlemmar består av representanter från olika arkitektkontor och behandlar löpande olika branchfrågor och marknadsvillkoren för arkitektföretagen. Vi har gemensamt diskuterat motionen tillsammans med representanter från Sveriges arkitekters kansli och står bakom dess innehåll.

Svante Berg, Hans Birkholz, Jens Deurell, Jacob Haas, Åsa Ehn Hillberg, Emma Jonsteg, Åsa Kallstenius, Jens Larsson, Klas Ruin.